

Västra Begravningsplatsen

Oskarshamns stadsförsamling, Växjö stift, Kalmar län

Kulturhistorisk inventering av kyrkogårdar/
begravningsplatser i Växjö stift 2005

KI Västra begrav. 022

Magdalena Jonsson
Kyrkoantikvariska rapporter 2005, Kalmar läns museum

Innehåll

INLEDNING	3
Bakgrund	3
Syfte	3
Kulturminneslagen och Begravningslagen	3
Kulturhistorisk bedömning	4
Inventeringens uppläggning och rapport	4
Linköpings stift, Kalmar län – en kort historik	5
Kort kyrkogårdshistorik	5
Växjö stift - en kort historik	5
VÄSTRA BEGRAVNINGSPLATSEN	7
Kyrkomiljön	7
Kyrkan	7
Kyrkogårdens historik	8
Beskrivning av kyrkogården idag	9
Beskrivning av enskilda områden med kulturhistorisk bedömning	12
KULTURHISTORISK BEDÖMNING AV KYRKOGRÅRDEN I DESS HELHET	21
ARKIV OCH LITTERATUR	
Bilagor:	
Kulturminneslagen	

INLEDNING

Bakgrund

Svenska kyrkan har sedan kristendomens införande svarat för begravning och omhändertagande av döda. I varje socken har inrättats kyrkogårdar för ändamålet. I en stor del av Sveriges församlingar utgör kyrkogården den äldsta bevarade delen av församlingens anläggningar. Ofta har kyrkogården medeltida ursprung. Sedan Svenska kyrkan och staten skildes åt har kyrkan ansvaret för sina egna kulturarvsfrågor. Kunskapen om kyrkogårdarnas kulturhistoriska värden är dock fragmentarisk. Detta medför att skötseln av den vigda platsen ofta saknar antagna riktlinjer eller vårdprogram där kulturarvshänsyn utgjort planeringsförutsättning. Med utgångspunkt i behovet av att förbättra kunskapen om våra kyrkogårdar och begravningsplatser genomförs en stiftsövergripande kulturhistorisk inventering i Växjö stift.

Begravningsväsendet i Sverige är numera en statlig angelägenhet bekostad av begravningsavgiften men den utförs fortfarande som under tidigare århundraden av kyrkan. Varje församling eller samfällighet som önskar söka kyrkoantikvarisk ersättning för vården av kulturarvet måste före 2009 ha upprättat en av stiftet godkänd vård- och underhållsplanering. Denna planering skall visa hur kulturarvets värden skall bevaras. Det är såväl på församlingsnivå som på stiftsnivå nödvändigt att ha kunskap om det kyrkliga kulturarvet. Såväl kortsiktig som långsiktig planering är ett ansvar för båda. För stiftets innebär planeringen att bruka de gemensamma resurserna på ett ändamålsenligt sätt. Den kyrkoantikvariska ersättningen förutsätter en övergripande kunskap om de kulturhistoriska värdena för att medlen skall göra största möjliga kulturhistoriska nytta. Länsstyrelsen skall i sin myndighetsutövning stödja detta arbete samt har ett regionalt tillsynsansvar för kulturmiljövården.

På uppdrag av Växjö stift utför Kalmar läns museum inventeringen av kyrkogårdar/ begravningsplatser inom stiftets del av Kalmar län. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen och omfattar de till Svenska kyrkan hörande kyrkogårdarna/begravningsplatserna som omfattas av kulturminneslagens § 4. Lagen gäller begravningsplatser som är tillkomna före utgången av år 1939 och ytterligare några som skyddas genom särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet.

Syfte

Den översiktliga inventerings syfte är att:

- ta fram övergripande kunskap om kulturarvet som underlag för församlingens/samfällighetens planering för och förvaltning av kyrkogårdar och begravningsplatser
- ta fram underlag för myndigheter och kyrkan regionalt för handläggning av kyrkoärenden enligt kulturminneslagen och olika finansiella stödssystem
- skapa ett gemensamt kunskapsunderlag för kulturhistorisk värdering och prioritering samt i sig utgöra ett samlat forskningsmaterial
- dessutom verka för ökad förståelse för kyrkogårdens kulturarv såväl lokalt som i kontakter mellan kyrkan och samhället

Kulturminneslagen och begravningslagen

Enligt Lag om kulturminnen m m (SFS 1988:950) skall Svenska kyrkans *kyrkobyggnader*, *kyrkotomter* och *begravningsplatser* vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas. Tillstånd måste sökas hos länsstyrelsen för att göra väsentliga förändringar på kyrkogården. (Se vidare i bilaga om Kulturminneslagen). Begravningslagen (SFS 1990:1144).

anger att en gravvård ägs av den som betalar gravrättsavgiften. När en gravanordning har blivit uppsatt, får den inte föras bort utan upplåtarens medgivande. När gravrätten upphör har ägaren rätt till gravvården. Om gravrättsinnehavaren inte vill gör anspråk på gravvården inom 6 månader tillfaller gravvården upplåtaren, alltså församlingen. Vidare säger lagen: Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av annat skäl bör bevaras för framtiden, skall upplåtaren om möjligt lämna kvar den på platsen. Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, skall den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats”.

Kulturhistorisk bedömning

Alla gravvårdar bär på sin historia och kan berätta om en person, en familj, stilhistoria och begravningstraditioner. I rapporten anges exempel på typer av gravvårdar som utifrån skilda kriterier bedöms som kulturhistoriskt värdefulla. Generellt gäller att ålderdomliga gravvårdar från tiden fram till 1850 bör föras in i kyrkans inventarieförteckning. Detta gäller även gravstaket och gravvårdar i gjutjärn och smidesjärn liksom äldre vårdar av trä. Många andra gravstenar har också ett kulturhistoriskt värde som kan kopplas till gravvårdens utförande - material, konstnärligt utförande eller till en person- lokal/personhistoriskt värde. Inventeringen omfattar i första hand enbart gravvårdar ute på kyrkogården. I flera kyrkor finns det dock gravvårdar som förvaras i kyrkan eller i lokal i anslutning till kyrkan. Ofta har dessa ett stort kulturhistoriskt värde och bör tas med i kyrkans inventarieförteckning.

Den kulturhistoriska bedömningen görs utifrån principer som tagits fram av och fortlöpande diskuteras med representanter för Växjö och Linköpings stift, samt länsstyrelserna och läns museerna i Kronobergs, Jönköpings, Östergötlands och Kalmar län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Vid bedömningen tas hänsyn till varje enskild kyrkogårds egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkogårdar i stiftet och övriga landet. Inför varje planerad förändring skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Den kulturhistoriska bedömningen utgör underlag för beslut om vilka åtgärder som kan vara berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Inventeringens uppläggning och rapport

Rapporten består av en historik över kyrkogården samt en beskrivning i ord och bild av kyrkogården som helhet och de olika kvarteren/områdena. En kulturhistorisk bedömning görs av varje kvarter/område samt över kyrkogården i dess helhet. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gått igenom har främst varit läns museets topografiska arkiv och Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm. Uppgifter har vidare hämtats från aktuell litteratur däribland hembygds litteratur. I viss mån har lantmäteriets handlingar och kartor nyttjats. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkogårdens utveckling. Arbetet inkluderar en omfattande fotodokumentation varav endast en mindre del är presenterad i rapporten.

Fältarbetet och rapporterna har utförts av antikvarier Magnus Johansson, Magdalena Jonsson, Cecilia Ring och Liselotte Jumme vid Kalmar läns museum. Rapporterna finns tillgängliga på Växjö stift, Länsstyrelsen i Kalmar län, Kalmar läns museum samt på respektive kyrklig samfällighet.

Kort kyrkogårdshistorik

En kyrkogård skiljer sig från en begravningsplats på så vis att den ligger i direkt anslutning till en kyrkobyggnad. En begravningsplats rymmer ofta ett kapell inom sitt område. I förhistorisk tid varierade gravskicket mellan brandgravar och jordbegravningar.

Kristendomens införande innebar bl a att kremering av kroppar förbjöds. Längre begravdes människor i närheten av sina hem, men under medeltiden anlades kyrkogårdar i allt högre utsträckning kring kyrkorna. Kyrkogårdens område delades först upp mellan byarna, med byvisa begravningar, senare i hemman. Den medeltida begravningsplatsen bestod troligen av ängslika områden kring kyrkan där de välbärgades gravminnen i form av stenkors, tumbor och hällar stod uppställda. Enklare gravar kunde markeras av en liten kulle eller ett träkors. Kyrkogården omgärdades vanligen av träbalkar med spåntak. I mitten av 1700-talet kom ett kungligt påbud om att kyrkogårdsmuren, eller bogårdsmuren som man då kallade den, skulle vara uppförd av gråsten utan bruk, alltså kallmurade. I början av 1800-talet tillät man att de murades med kalkbruk om de täcktes med tak. Reformationen innebar på många sätt en förändrad syn på det som hörde kyrkan till. Många kyrkogårdar lämnades vind för våg, murar revs och djuren betade fritt i markerna. Först under 1700-talet började man visa mer intresse för kyrkogårdarnas vård och utformning.

Före 1800-talet var det vanligt att människor av högre stånd begravdes inne i kyrkan, medan vanligt folk begravdes på anonyma allmänningar kring kyrkan. Under 1700-talets slut ökade protesterna mot begravningar i kyrkan då det ansågs ohygieniskt och orsakade stort obehag, speciellt sommartid. År 1815 beslöt Sveriges riksdag om att begravningsplatser skulle anläggas utanför städer och byar, också det av hygieniska skäl. I bland annat Västervik och Kalmar finns sådana begravningsplatser. Först efter 1815 blev det också mer allmänt förekommande med genomgripande planläggning av kyrkogårdarna med gångsystem och planteringar. Det blev också allt vanligare med planteringar av träd kring kyrkogården, sk trädkrans. Genom 1815 års förordning förbjöds definitivt begravningar inne i kyrkan. Kyrkogårdar och begravningsplatser uppdelades i områden där den dödes familj fick köpa gravplats, och områden som var gratis. Dessa senare områden kallades vanligen allmänna linjen. Här begravdes människor i den ordning de avled. Det innebar bl a att äkta makar inte blev begravda bredvid varandra. Fram till 1960-talet fanns bruket av linjegravar. Under 1800-talets senare hälft blev det allt vanligare för samhällets arbetare och medelklass att skaffa sig egen gravplats. Samtidigt blev de förmögna gravvårdar allt mer påkostade. Vid ungefär samma tid började man anlägga kyrkogårdar med en mindre strikt utformning, än den tidigare, och med ett mer naturinspirerat utseende. Vid 1900-talets mitt anlades kyrkogårdar med en större anpassning till den lokala topografin och de lokala växtförhållandena, bl a tillkom många skogskyrkogårdar. I och med att man började använda moderna maskiner har skötseln av kyrkogårdarna delvis förändrats. Tidigare grusgravsområden har såtts igen och staket och andra detaljer har tagits bort för att underlätta arbetet. Under de senaste decennierna har minneslundar tillkommit på nästan samtliga kyrkogårdar.

Växjö stift – en kort historik

Småland och Öland var under tidigaste kristna tid knutna till stiftet i Hamburg- Bremen. År 1103 lyckades den danske kungen genom intrigerande med påven och tyska kejsaren tillskapa det nordiska ärkestiftet. Utbrytningen fick sitt biskopssäte i Lund och den nordiska kyrkoprovinsen styrdes under tre kvarts sekel från Danmark. Ärkestiftet i Lund omfattade hela nordliga Europa med Skandinavien och Island, de nordatlantiska öarna samt Grönland (dessutom troligen delar av nuvarande Kanada). Den kyrkliga expansionen med byggande av de första kyrkorna i Småland och på Öland bär därför tydliga spår av sydskanandinavisk påverkan.

Stiftsbildningarna i den svenska delen av kyrkoprovinsen pågick dock samtidigt och när Uppsala, genom en påvlig skrivelse år 1164, blev ärkebiskopssäte bestod den nya svenska kyrkoprovinsen av fyra stift jämte Uppsala, nämligen Linköping, Skara, Strängnäs och Västerås. Sex år senare omtalas i ett gåvobrev en biskop i Växjö vid namn Balduin. Växjö stift måste därför ha tillkommit mellan 1164 och 1170.

Det nya stiftet tillskapades genom utbrytning från Linköpings stift och kom att omfatta Varend, Finnveden, och Njudung. Varendsdelen utgjordes av fem härader, Allbo, Kinnevald, Konga, Norrvidinge samt Uppvidinge. Finnveden bestod av Sunnerbo och Västbo medan Njudung var uppdelat i två härader, Västra och Östra Njudung.

Uppgifterna kring vilka områden som omfattades av den nyinrättade biskopsstolen i Växjö är dock inte entydiga då Växjöstiftets avgränsning mot Linköping relativt omgående blev föremål för en segdragen konflikt främst rörande de båda landen "Finnveden och Njudung" vilka tillsammans med virdarnas land "Varend" kom att utgöra en särskild lagsaga, den s.k. Tiohäradslagsaga. Tiohäradslagens kyrkobalk utgör en viktig källa till kunskap om samhällsförhållanden under de första kristna århundradena och var den gällande kyrkolagen i Växjö stift och angränsande delar av Linköpings stift långt fram i tiden. Kyrkobalken föreskrev de rättigheter och skyldigheter som gällde beträffande uppförande av kyrka och anskaffande av inventarier härtill samt tillsättning av präst och ansvaret för dennes ekonomiska bärning. Lagstiftningen innefattade också bestämmelser om biskopen och dennes uppgifter. Till dessa hörde framförallt vigning av präster och kyrkor men också ansvaret för läran samt utövandet av såväl administrativ som juridisk myndighet liksom ekonomisk förvaltning.

Företrädarna för det nyinrättade Växjöstiftet torde ha hävdats att biskopsdömet borde sammanfalla med lagsagan. Från Linköpings stift sökte man uppenbarligen inskränka den nya stiftsbildningen till att endast omfatta Varend. Frågan kring stiftets utbredning kom slutligen att fastslås genom den påvliga legaten Vilhelm av Sabinas skiljedom 1248 genom vilken Finnveden och Njudung tilldelades Linköpingsstift medan Växjöbiskopen fick nöja sig med Varend. Därigenom kom Växjöstiftet att bli det i särklass minsta stiftet i den svenska kyrkoprovinsen med endast omkring 60 socknar. För stiftsledningen i Växjö innebar stiftets begränsade omfattning en motsvarande begränsning av ekonomiska resurser och inflytande.

Ungefär ett århundrade efter Växjöstiftets bildande konstituerades domkapitlet som i stiftsstyrelsen har varit rådgivande och ställföreträdande. Domkapitlets uppgift var främst att svara för gudstjänst och undervisning i domkyrkan.

År 1555, i samband med att Kalmar ordinarie domstol bildades, överfördes det gamla folklandet Finnveden till Växjö stift. Finnveden utgjordes då av Västbo, Östbo och Sunnerbo härader och hade dessförinnan tillhört både Skara och Linköpings stift.

När Jönköpings och Kalmars ordinarie domstolar upphörde 1568 återgick man praktiskt taget till den gamla stiftsindelningen där områdena kring Jönköping, Tveta, Vista och Norra Vedbo återfördes till Linköpings stift och Mo härad till Skara stift. Östbo och Västra Njudung lades till Växjö stift dit också Östra Njudung fogades från Linköpings stift. År 1621 fogades också Tveta och Vista härader till stiftet i Växjö.

Denna indelning av stiftet bevarades fram till 1900-talets början då en väsentlig förändring av den yttre ramen kom till stånd och Kalmar stift bildat 1603, slogs samman med Växjö stift. Beslut i frågan fattades vid 1903 års riksdag. En sammanslagning skulle äga rum i samband med nästa biskopsvakans i något av de två stiftet. Detta realiserades sedan biskop Tottie i Kalmar avlidit varefter sammanslagningen ägde rum den 1 augusti 1915. Kalmar stift omfattades då av Handbörds, Stranda, Norra och Södra Møre härader samt Öland.

Av svenska kyrkans tretton stift kommer Växjö på femte plats såväl med avseende på areal som på folkmängd. Växjö stift omfattar sedan 1915 större delen av Småland samt Öland. De delar som ej innefattas av stiftet är Aspelands, Sevede och Tjust härader i norra delen av Kalmar län samt Södra och Norra Vedbo härader i nordöstra delen av Jönköpings län, som alla ingår i Linköpings stift, samt Mo härad i nordvästra Jönköpings län vilket är en del av Skara stift. Växjö stift är indelat i sexton kontrakt nämligen Kinnevald, Allbo, Sunnerbo, Konga, Vidinge, Tveta, Vista, Östbo, Västbo, Västra Njudung, Östra Njudung, Norra Møre, Södra Møre, Stranda och Handbörd, Ölands norra samt Ölands södra kontrakt.

Att kontrakten i officiella sammanhang ofta nämns i just denna ordning speglar stiftets utveckling med utgångspunkt från det gamla Värendsstiftet kompletterat med Kalmar stift.

Vid millenniumskiftet blev Svenska kyrkan ett eget trossamfund och statskyrkan i Sverige upphörde. Växjö stift har arbetat med den kyrkliga indelningen och strukturförändringar pågår där församlingar slås samman, eller delas. För närvarande har Växjö stift 222 församlingar. Stiftets minsta församling är Jälluntofta med knappt 60 kyrkotillhöriga och den största är Jönköping Sofia med 21 850 tillhöriga. I stiftet finns drygt 300 präster och drygt 100 diakoner.

Växjö stift omfattar cirka 350 äldre kyrkor och antalet medeltida kyrkobyggnader är stort. De flesta sockenkyrkor omges dessutom av medeltida kyrkogårdar. Under 1900-talet har det tillkommit nya begravningsplatser och även nya kyrkor i städerna.

VÄSTRA BEGRAVNINGSPLATSEN, OSKARSHAMN

Fastighetsbeteckning: Oskarshamn 3:54, Oskarshamns stadsförsamling, Oskarshamns kommun, Stranda härad, Kalmar län, Småland.

Befolkningstal: 1860: 2237 inv, 1880: 5382 inv, 1900: 7098 inv, 1920: 9231 inv, 1955: 11754 inv, 2004: 15023 inv

Kyrkomiljön

Västra begravningsplatsen är belägen sydväst om Oskarshamns centrum. I nordost ligger bostadsområdet Orrängen, i söder bostadsområdet Södertorn och i väster Västra industriområdet med industrier som Scania. Oskarshamns kyrka ligger ca ½ km nordost om Västra begravningsplatsen. Begravningsplatsen är i väster, söder och öster omgiven av större vägar med mycket trafik. Trafikbullret dämpas dock, framförallt i väster och söder, av skogskyrkogårdens tallskog.

Kyrkan

Oskarshamns stad grundade 1856 och utgjorde från 1873 annexförsamling till Döderhult. År 1874 inleddes arbetet med kyrkobygget. Ritningarna gjordes av arkitekten J. P. Schonberg och arbete utfördes under ledning av byggmästaren S. Malm. Såväl interiört som exteriört

präglas kyrkan av nygotiska stildrag. Interiört har dock en del förändringar gjort t.ex. byte av bänkinredning, som tillfört kyrkan nyklassicistiska element. Flera inventarier som tillkommit efter kyrkans tillblivelsestid t.ex. predikstolens baldakin, 1927, och dopfunten, 1931, har dock anpassats till kyrkorummets nygotiska karaktär.

Kyrkogårdens historik

Oskarshamns äldsta kyrkogård invigdes 1875 straxt väster om kyrkan. Efter 25 år var området fullbelagt. Ett markområde väster om staden, en åker som kallades Gärdet, inköptes av Kikebo gård och 1906 kunde den Västra begravningsplatsen invigas av biskop Henry William Tottie. På den nya begravningsplatsen byggdes också ett gravkapell. Byggnaden är en hexagonal och är exteriört i det närmaste identisk med Oskarshamns kyrkas kor med dess särpräglade tak, spetsbågiga fönster och stävpelare. Kapellet ritades av stadsingenjör Hugo Ljungquist. Själva begravningsplatsen gavs en typiskt klassicistisk karaktär med en bred huvudgång i öst-västlig riktning vilken rätvinkligt korsas av gångar i nord-sydlig riktning. Huvudgången anlades så att kapellet utgör blickfång i gångens slut. För att betona huvudgången planterades en allé. Kvarteren är noggrant ordnade och avgränsas av gångar. Traditionellt placeras de förnämsta gravplatserna utmed gångsystemet. Här avviker dock Oskarshamns nya kyrkogård. Den kuperade terrängen har inbjudit till att förlägga de mest utmärkande gravplatserna på kullarna i norra och södra kanten av området.

Den första utvidgningen av Västra begravningsplatsen gjordes på 1930-talet. År 1932 låg ett förslag färdigt som utarbetats av trädgårdskonsulent Gunnar Ander. Utvidgningen skedde väster och söder om kapellet. Arbetet gjordes som nödhjälpsarbete. Den nya delen knöt an till den äldre delens klassicistiska drag. Den markerade huvudgången förlängdes västerut, dock utan allé, och kvarteren fick tydliga gränser. Gångsystemet gjordes i huvudsak rätvinkligt men bröts av genom att man skapade en centralt placerad samlingspunkt dit gångarna strålade samman. Den nya delen av begravningsplatsen invigdes av domprosten Gunnar Brundin.

Redan år 1945 låg ritningarna till en urnlund klara. Ritningarna gjordes av konstnären Arvid Källström. Urnlunden skulle anläggas i den skogsbacke som idag utgör kvarter 9. Arbetet skulle utföras i etapper och stå klart i sin helhet 1950. Beslutet om att bygga urnlunden var taget men planerna realiserades aldrig. Varför är inte känt.

Nästa stora utvidgning av begravningsplatsen gjordes 1960 efter förslag av kyrkogårdsföreståndare R. Ekstedt, Växjö. Arbetet var klart 1965. Denna del av begravningsplatsen fick en annorlunda och för tiden modern utformning. Sydväst om 1932 års utvidgning anlades en gång i en slinga som återvände till utgångspunkten. I anslutning till denna iordningställdes gravkvarteren. Gångsystemet är mjukt böljande och kvarteren är här friare i sina avgränsningar. På den nya delen anlades ett område för urngravar – Kv U25. Ritningarna till urnlunden gjordes av stadsträdgårdsmästare Bengt Johansson. Under den här utbyggnadsfasen tillkom också Skogskapellet beläget på sydöstra delen av kyrkogården. Det ritades av de båda arkitekterna Arne Strömdahl och Per Magnus Österberg. Stilen är modernism med kvadratiska former och gul tegelfasad. I anslutning till kapellet byggdes ett krematorium. Invigningen av kapellet och krematoriet gjordes av biskop David Lindqvist i mars 1963

År 1978 byggdes minneslunden söder om kv 8. Minneslunden ritades av landskapsarkitekt Lennart Lundqvist, Uppsala.

Karta över Västra begravningsplatsen, Oskarshamn.

Ytterligare en utvidgning av begravningsplatsen gjordes 1984. Denna del utformades som en skogskyrkogård och ritades av landskapsarkitekt Lennart Lundqvist, Uppsala. Från en huvudgång som binder samman begravningsplatsens olika delar i en slinga löper gånger ut till de olika kvarteren. Liksom vid utvidgningen på 1960-talet anpassades området efter landskapet och naturförhållandena men här tog man i ännu högra utsträckning tillvara på de naturliga förutsättningarna. På lämpliga platser iordningställdes områden med gravplatser. Den befintliga växtligheten utnyttjades men kompletterades med planterade buskar och träd.

Under 1980- och 1990-talen har personalutrymmen byggts i anslutning till begravningsplatsen. År 1987 stod administrationslokaler och bisättningsutrymmen klara i anslutning till Skogskapellet. Personal-, förråds- och verkstadslokaler färdig ställdes 1992. Dessa är centralt placerade mitt på begravningsplatsen. Här finns också toaletter för besökare. Idag omfattar Västra kyrkogården i Oskarshamn 19,2 hektar vilket gör den till en av länets största begravningsplatser.

Beskrivning av kyrkogården idag

Allmän karaktär

Västra Begravningsplatsen i Oskarshamn är en kyrkogård som byggts ut vid flera tillfällen. De olika ideal och stilar som varit rådande vid tiden för de olika utvidgningarna har alla satt sin prägel på området. Från de strikt organiserade ytorna från tidigt 1900-tal och 1930-talet till 1960- och 1980-talens skogskyrkogårdar med mjukare linjer. De senaste årtiondenas bruk av kyrkogården har strävat efter att ta till vara på de naturliga förutsättningar som landskapet och naturen ger. En viktig del av kyrkogården karaktär är växtligheten som på kyrkogårdens äldsta del domineras av äldre lövträd, framförallt ekar och lindar. På skogskyrkogården

dominerar berghällar och tallskog, en naturtyp som är kännetecknande för Oskarshamns trakten. Begravningsplatsens uppbyggnad kan relativt enkelt avläsas. De olika kvarterens stilar är sammanhållna vilket ger besökaren en övergripande förståelse för hur kyrkogården vuxit till.

Omgärdning

I öster omgärdas kyrkogården av ett smidesstaket. En stödmur av kanthuggen granit är anlagd i anslutning till ingång och parkering i kyrkogårdens nordvästra del. I övrigt omgärdas kyrkogården av ett gunnebostängsel på en cementsockel. I väster och söder fungerar också skogsmarken som en form av omgärdning som skyddar mot insyn och dämpar trafikbuller.

Ingångar

Kyrkogården har tre större ingångar. I sydost finns en ingång som leder till Skogskapellet. I anslutning till denna finns parkeringsplatser för besökare och möjligheter för transporter att ta sig in på området. Ytterligare ingångar finns i östra delen av den gamla kyrkogården, vilken är kyrkogårdens ursprungliga ingång, samt i nordvästra delen av 1930-tals utvidgningen. I anslutning till den sistnämnda finns också parkering för besökare.

Vegetation

På Västra begravningsplatsen finns ett skiftande växtmaterial. På begravningsplatsens olika delar har dels den naturliga växtligheten tagits tillvara dels har buskar och träd som varit populära vid tiden för anläggandet planterats. Den äldsta delen av kyrkogården domineras av lindallén som leder till Gamla kapellet samt av lindar och ekar på kullarna som omramar kyrkogården. 1930-talets kyrkogård har häckar av vintergrön liguster och häckoxbär planterats medan växtmaterialet på de båda senare utvidgningsområdena är mera skiftande med inslag av tallskog, spirea, körsbär, vingad benved, bergtall m.m. I kvarter 30 finns ett flertal träd och buskar planterade t.ex. körsbär, rönn, björk och spirea.

Se vidare i de enskilda kvartersbeskrivningarna.

Gångsystem

Ett gångsystem med raka gångar som ofta möter varandra i räta vinklar dominerar de båda äldre delarna av kyrkogården. På de båda yngre delarna av kyrkogården är gångsystemet utlagt i slingor. Flertalet av gångarna är belagda med asfalt men på de båda äldre delarna förekommer gångar som belagts med ett finkornigt grus. På den del som tillkom 1984 finns också en skogstig som inte anpassats för transporter utan slingrar sig fram i tallskogen.

Se vidare i de enskilda kvartersbeskrivningarna.

Gravvårdstyper

Gravvårdarna utgör en provkarta över de olika typer av gravvårdar som varit allmänt förekommande under 1900-talet. Stående vårdar dominerar men enstaka liggande vårdar och hållar förekommer. Materialet är främst grå och röd granit men också svart förekommer. Från 1960-talet förekommer naturstenar framförallt i partier med urngravar. På kv k1 och kv k2 finns också flera monumentala gravar från 1920- och 1930-talen med grusbeläggning och olika former av omgärdningar. Titlar anges framförallt på gravvårdar på de äldre delarna av kyrkogården. Den dödes hemort är angivna på ett fåtal gravvårdar på hela kyrkogården.

Se vidare i de enskilda kvartersbeskrivningarna.

Lindallén från ingången i öster till Gamla kapellet (KI Västra begravn. 125)

Minneslunden (KI Västra begravn. 205)

Minneslund

Minneslunden är belägen söder om kv 8. Den stod klar 1978 och ritades av landskapsarkitekt Lennart Lundqvist, Uppsala. Platsen utgörs av en gräsmatta mellan skogbevuxna kullar. I söder och norr omramas platsen av rhododendronbuskar. En gång av smågatsten leder fram till en plats för blommor och ljus i minneslundens södra del. Här finns också en damm. Sedan platsen anlades har ca. 1000 personer gravsatts i minneslunden.

Byggnader

Gamla kapellet

Gamla kapellet byggdes när kyrkogården anlades. Kapellet är exteriört uppfört i nygotisk stil med en putsad, gul fasad, spetsbågiga fönster, det särpräglade taket klätt med grönmålad plåt samt pilastrar som även de täcks av grönmålad plåt.

Skogskapellet och krematoriet

Skogskapellet byggdes 1963 efter ritningar av de båda arkitekterna Arne Strömdahl och Per Magnus Österberg. Byggnaden är uppförd i gult tegel och taket är belagt med kopparplåt. I byggnaden finns ett krematorium som är samtida med kapellet. År 1987 byggdes kapellet till med bisättningsutrymmen och kontorslokaler för kyrkogårdsförvaltningen.

Ekonomibyggnader

Nya personal-, förråds- och verkstadslokaler byggdes 1992. De är centralt placerade på begravningsplatsen.

Gamla kapellet från öster (KI Västra begrav. 009)

Skogskapellet från sydost (KI Västra begrav. 013)

Övrigt

Gravvårdar som tagits bort p.g.a. att gravrätten upphört krossas enligt kyrkogårdsförvaltningens policy till grus. Ett område av Västra begravningsplatsens storlek och med den utformning som området har ger förutsättningar för ett rikt djurliv. På Västra begravningsplatsen drivs ett ornitologiskt forskningsprojekt som regelbundet följer upp häckningen i området samt undersöker halterna av tungmetaller i levern hos flugsnappare.

Beskrivning av enskilda områden med kulturhistorisk bedömning

Kyrkogården anlagd 1904-06, kv 1-6 samt kv k1 och kv k2

Allmän karaktär

Västra begravningsplatsens äldsta del anlades 1904-06. Området består av kvarteren 1-6 samt kvarteren kullen 1 och 2 förkortade kv k1 respektive kv k2. Kvarteren 1-6 är anlagda efter klassicistiska principer med en huvudgång som i det här fallet går i öst-västlig riktning. Idag är denna gång belagd med asfalt. Ytterligare gångar i öst-västlig riktning bildar gräns mot kv k1 och kv k2.

Kv 4 mot väster med kv k1 i bakgrunden (KI Västra begrav. 135))

Kv 5 med kv k2 i bakgrunden (KI Västra begrav. 137))

Utöver dessa gångar finns gångar i nord-sydlig riktning som avgränsar kvarteren och binder samman områdets olika delar. Dessa gångar är belagda med fint grus. Tidigare fanns en gång mellan kv 2 och 3 och en genom kv 5. När dessa lades igen är inte känt. Huvudgången som

går från ingången i öster fram till kapellet inramas av en allé med äldre lindar. Allén har börjat förnyas genom en utgallring av de äldre träden och nyplantering av unga lindar. Detta plana, noggrant planlagda område omges av mjuka kullar bevuxna med lövträd som ek, björk och lind. Här har under 1900-talets första årtionden flera av Oskarshamns prominenta familjer anlagt sina familjegravar. Sluttningarna har tagits till hjälp för att skapa anslående gravmonument. Under senare årtionden har områdena tagits i bruk för urngravar. Här har dels skapats sammanhängande områden av urngravar såsom i södra delen av kv k1 och västra och norra delen av kv k2 men urngravplatser har också skapats bland de äldre gravvårdarna. Ett av områdets viktigaste karaktärsdrag är de äldre lövträd som finns i området dels i form av allén från kyrkogårdens östra ingång fram till kapellet, dels spridda i kv k1 och kv k2. Idag vårdas träden genom beskärning och ett arbete med att successivt föryngra beståndet har påbörjats.

Vy över del av kv k1 (KI Västra begrav. 130)

Vy över del av kv k2. I sluttningens övre del syns urngravar som tagits i bruk under 1900-talets sista decennier. (KI Västra begrav. 129)

Ingång till kyrkogården i öster med huvudgången kantad av lindallé och gravkapellet vid gångens slut. (Västra begrav. 022)

En av de monumentala familjegravarna i kv k2. (Västra begrav. 068)

Gravvårdstyper

Gravvårdarna i kvarteren 1-6 är tämligen enhetliga till karaktären. Området har haft sin anläggningsperiod från kyrkogårdens invigning till 1936. Genom gravvårdarnas datering kan man få en bild av hur kvarteren brukats. De äldsta gravvårdarna finns i västra delen av kv 1 och 2. I kv 1 är den äldsta vårderna från 1906 och i kv 2 från 1904. Få gravvårdar finns bevarade från kyrkogårdens första tid men från slutet av 1910-talet och fram till 1936 kan man följa hur kvarteren successivt tagits i bruk. I flera av gravplatserna har det dock skett sekundära gravsättningar vilket gör att även modernare typer av gravvårdar förekommer i en mindre omfattning. Vårdarna är företrädesvis stående, låga stenar men även liggande vårdar och hällar förekommer i en mindre omfattning. Samtliga gravvårdar är vända mot öster. Kvarteren 1,2 och 3 ska ursprungligen ha använts som linjegravsområden. Av detta märks inte mycket idag. Enstaka vårdar kan dock vara från denna period. I de västra delarna av de här tre kvarteren har flera gravvårdar tagits bort eller har de utgjorts av träkors som ruttnat bort. Stenmaterialet är varierande men grå granit dominerar. Smideskors finns ett var i kvarteren 1, 2 och 6. Det enda av dem som är daterad står i kvarter 6 och är från 1924. I kvarter 1 markeras tre gravplatser av kullar klädda med murgröna. Titlar på gravstenar är vanliga i samtliga kvarter utom kvarter 3 där de saknas. Flera titlar vittnar om Oskarshamns koppling till sjöfart. T.ex. finns här titlarna matros, överlots övermaskinist, timmerman, fiskare och steward. Kvarter 3 är det av områdets kvarter som skiljer sig från övriga. Detta kvarter har använts och används fortfarande för barngravar. Gravvårdarna här är små och låga. De äldsta är daterade till 1927 och de yngsta till 2002. Flera gravvårdar saknar dock datering. Ett fåtal gravsättningar av vuxna har gjorts i kvarteret.

Vanlig typ av gravvård i kv 4-6 (KI Västra begrav. 056)

Smidesvård från 1921 i kv 6 (KI Västra begrav. 061)

I områdena kv k1 och kv k2 har vårdarna skiftande utseende. Flera gravplatser är belagda med grus och omgärdade med stenram, buxbom eller räcke och stenspallare. Vanligast är att gravplatsen domineras av en stor sten som berättar vilken familj som äger gravplatsen. Inom omgärdningen eller i anslutning till familjens gravsten finns mindre, vanligen liggande stenar över de olika familjemedlemmarna. Vårdarna är inte alltid daterade men de som är daterade visar att området brukats från kyrkogårdens tillblivelsetid och att det än idag förekommer gravsättningar. Urngravvårdarna är av två typer. I de delar av kvarteret som är rena urngravsområden är vårdarna ofta i form av naturstenar. Liggande vårdar dominerar men i södra delen av kvarter kv k1 finns ett mindre område med stående, slipade vårdar. I nordöstra delen av kv k1 har jordfasta stenar använts för att skapa vårdar vid urngravplatser. En plan yta för gravvårdens text har i en del fall skapats genom ett försiktigt sprängningsarbete. Bland de

äldre gravvårdarna är titlar vanliga medan det bland urngravvårdarna är ovanligt. Inom kv k1 och kv k2 är vårdarna placerade så att de följer landskapets förutsättningar. Det gör att man här släppt efter på traditionen att vända gravvården mot öster.

Kulturhistorisk bedömning

Kvarteren 1-6 samt kv k1 och kv k2 utgör Västra begravningsplatsen äldsta del. Området har med sin tidstypiska bevarade anläggningsform ett stilhistoriskt värde som en representant för den klassicistiska begravningsplatsen som var modern under hela 1800-talet och in på 1900-talet. Den har, vad gäller utformningen, stora likheter med Oskarshamns gamla kyrkogård. Ett stilhistoriskt och hantverksmässigt värde finns också hos flera av områdets gravvårdar. I Oskarshamn finns/fanns stenhuggerier som tillverkade gravvårdar. Man kan tänka sig att flera av kyrkogårdens gravvårdar är lokalt tillverkade. De smidesvårdar som finns ska, i de fall gravrätten upphört, införas på församlingen inventarieförteckning och vårdas av församlingen. Särskild vård och omsorg kräver också de gravplatser som markeras av kullar klädda med murgröna som finns bevarade. De representerar en ålderdomlig typ av gravanordning som tidigare varit vanlig på våra kyrkogårdar. Andra element att värna om är de olika inramningar i form av stenramar, buxbomshäckar och räcken som omger flera av kv k1 och kv k2:s monumentala gravar liksom de gravplatser som är belagda med grus. Begravningsplatsens sociala skillnader återspeglas i de individuellt utformade monumentala gravarna på höjderna kontra de plana gravkvarterens enklare vårdar. På Västra begravningsplatsen finns också lokal- och personhistoriska värden. Detta är tydligast i kv k1 och kv k2 där flera av stadens prominenta personer är begravda men värden av det här slaget bör också finnas i kv 1-6. Inom ramen för inventeringsarbetet har det inte varit möjligt att fördjupa sig i detta. Idag finns flera lediga gravplatser inom området. Vid nyanläggning av gravar är en anpassning och en hänsyn till områdets karaktär önskvärd.

Jordfast sten som genom försiktigt sprängningsarbete har fått en slät yta för inskription. (KI Västra begrav. 067)

Familjemedlemmars liggande vårdar framför den gravvård som markerar familjegraven (KI Västra begrav. 077)

1930-talets utvidgning, kv 7-18

Allmän karaktär

Denna del av kyrkogården är belägen väster och söder om Gamla kapellet. Huvudgången från kyrkogårdens östra entré fortsätter genom detta område men nu vinklat i nordvästlig-sydostlig riktning. Gångarna är raka och flera av dem löper parallellt med huvudgången. En knutpunkt har skapats mitt i området. Liksom den äldre kyrkogårdsdelen omges de plana gravkvarteren av skogskullar. Dessa har dock inte tagits i bruk för gravsättningar i samma utsträckning som på den äldre delen av kyrkogården. Samtliga kvarter är kistgravsområden utom kvarter 9 som

är ett urngravsområde i områdets sydöstra del. Av gravvårdarna kan man utläsa att områdena tagits i bruk i följande ordning: 12, 11, 7, 13, 8, 14, 10, 15, 17, 16, 18 och 9. Parallellt med gångarna i områdets sydöstra del är häckar av vintergrön liguster planterade. I kvarter 16 och 18 finns rygghäckar av häckoxbär. I området nordvästra del är en mindre del av kvarter 20 belägen. Detta område togs i bruk 1998 och rymmer idag ett mindre antal urngravar.

Vy över östra delen av 1930-talets utvidgning (KI Västra begravn. 146)

Vy över västra delarna av 1930-talets utvidgning (KI Västra begravn. 143)

Gravvårdstyper

Gravvårdarna på denna del av kyrkogården ger vid en överblick ett enhetligt uttryck. Majoriteten av vårdarna är vända mot öster men anpassningar har gjorts gentemot gångsystemet vilket gör att en del vårdar är vända mot sydväst eller nordost. I urngravsområdet har gravvårdarna en friare placering anpassad till landskapets utformning. Kvarterens åldersstruktur är sammanhållen eftersom gravplatser ännu inte har börjat plockas bort i någon högre utsträckning. Den äldsta gravvården är ett stenkors som står i östra delen av kvarter 12. I de södra och östra delarna dominerar gravvårdar från 1940- och 50-talen medan vårdar. I de västra delarna, kvarteren 16, 17 och 18 är majoriteten av gravvårdarna från 1960-talet. På flera gravplatser har sekundära gravsättningar gjorts och dessa markeras ofta med en mindre liggande vård. Stående, låga, rektangulära vårdar är vanligast. I de kvarter som rymmer de äldsta gravvårdarna har dessa försett med klassiserande stildrag som tempellika gavelpartier, pelare m.m. Tre vårdar av metall i olika utformning förekommer i kvarter 11 och 16. På urngravsområdet används natursten. Titlar är inte lika vanligt som på den äldre kyrkogårdsdelen men finns i samtliga kvarter utom kvarter 10. Exempel på titlar är sjökaptten, skohandlare, styrman, trädgårdsmästare, kontorist, murare och musiker.

Övrigt

I anslutning till kvarter 9 har man funnit skärvstenshögar. Dessa är registrerade i fornlämningsregistret som RAÄ 117.

Kultuhistorisk bedömning

Det område som tillfördes kyrkogården i samband med utvidgningen 1932 är en förlängning av den äldsta delen av kyrkogården. Ordningen och den noggranna planläggningen av området för att utnyttja ytan på bästa sätt går igen i 1930-talets kyrkogård. Den saknar dock de utropstecken som den äldre delen har t.ex. allé som markerar en huvudgång. Till skillnad från den äldre delen av kyrkogården är det här svårare att urskilja de sociala skillnaderna även

om de naturligtvis finns. Gravvårdarna storlek och form är enhetlig till karaktären vilket bidrar till områdets karaktär. Den låga höjden på gravvårdarna och deras placering förstärker platsens långsmala utformning. I vissa av de enskilda vårdarna ligger ett personhistoriskt värde.

Ryggställda vårdar i kv 10 (KI Västra begrav. 097)

Områdets äldsta gravvård i kv 11 (KI Västra begrav. 102)

1965 års utvidgning, kv 19-28

Allmän karaktär

Denna del av kyrkogården har en friare utformning än de båda äldre delarna av kyrkogården som beskrivits. Huvudgången går i en slinga med början och slut vid 1930-tals utvidgningens västra spets. En mindre gång går genom slingan och bildar gräns mellan kvarter 26 och 27. Majoriteten av gravplatserna är placerade mitt i slingan och i dess västra ytterkant. Flera av kvarteren avgränsas och skärmas av med buskar och träd t.ex. spirea, vingad benved, jasmine, rönn och tall. Hela kyrkogårdsdelen omges av tallskog som avskärmar den mot andra delar av kyrkogården. Majoriteten av gravplatserna är kistgravar. I kvarter 28 finns endast urngravar medan områden med urngravplatser finns i kvarter 20, 25 och 27. De äldsta gravsättningarna finns i kvarter 20 och 21 därefter följer kvarteren i följande ordning: 22, 23, 27, 24, 25, 26, 25 – urngravsområdet, 20 – urngravsområde, 28 och 19. De äldsta gravsättningarna är från slutet av 1960-talet. Enstaka primära gravsättningar har gjorts efter år 2000, framförallt i urngravsområdet. Majoriteten av vårdarna är dock från perioden 1970-1999.

Gravvårdstyper

På stora delar av området ger gravvårdarna ett enhetligt intryck. Vanligast är stående låga, lite bredare vårdar av den typ som var populär under perioden. Materialet är främst grå granit. Det enhetliga intrycket bryts dock av gravvårdarna från slutet av 1990-talet och framåt. Här finns en större variation av både form och material. De nyare vårdarna skiljer också ut sig genom sin blankpolerade yta. I urngravsområdena dominerar naturstenar men även här har man börjat använda slipade vårdar med samma utformningar som kistgravplatsernas stående gravvårdar.

Vy över 1965 års utvidgning från söder (KI Västra begravn. 171)

Vy över områdets nordvästra del (KI Västra begravn. 161)

I urngravsområde kan dessa stenar antingen vara stående eller liggande. På vårdarna från slutet av 1990-talet och 2000-talet är det också vanligt med personliga utsmyckningar t.ex. blommor, fåglar eller något som visar på den avlidnes yrke eller intresse. Få vårdar är av annat material än sten. Smideskors finns i kvarter 20, 22, 25, 26 och 27. Dessutom finns ett modernt träkors i kvarter 26. Fler invandrare från olika länder är begravda på området. Det utländska inslaget är främst märkbart i kvarter 26 där flera asiater är begravda. Dessa gravvårdar utformning skiljer sig inte från övriga på annat sätt än att texten är skriven med asiatiska tecken och ibland också på engelska.

Närmast i bild moderna vårdar i kv 19. Bakom dem typiska gravvårdar från 1960- och 70-talen i kv 20. (KI Västra begravn. 164)

Modern vitmålad gravvård av plåt i kv 26 (KI Västra begravn. 176)

Övrigt

I områdets norra del finns en anlagd damm vars botten är klädd med smågatsten. Ett svartmålat träkors restes 1998 i södra delen av kvarter 24.

Kulturhistorisk bedömning

På denna del av kyrkogården råder en friare stil än på de tidigare beskrivna vilket visar på en ny tid och en ny syn på begravningsplatsernas utformning. Urngravsområdena som finns här är en naturlig del av områdets utveckling och inte, som i fallet med de båda äldre delarna av

begravningsplatsen, något som tillkommit vid en senare tidpunkt. De visar konkret på en ändrad syn på gravskick och traditioner kring begravningen. Gravvårdarna visar på den förändring som inträffade under 1990-talet och som lett till mer personligt utformade gravvårdar. Även gravvårdarna på detta området har ett hantverksmässigt värde med kopplingar till den lokala stenindustrin.

1984 års utvidgning, kv 30-36

Allmän karaktär

Utvidgningen gjordes söder om 1930-talets kyrkogård, mellan 1965 års utvidgning i väster och Skogskapellet i öster. Detta område är anlagt som en skogskyrkogård med slingrande asfalterade gångar och anlagda gräsytor för gravsättningar som omramas av tallskogsbackar. Huvudgången går i öst-västlig riktning och söder om denna löper slingor ut i de olika kvarteren. En gång går från 1930-talet utvidgningen till området. Mellan kvarter 33 och 34 går en skogstig som binder samman de båda delarna av området. I anslutning till denna stig finns en iordningställd plats med sittbänk. Av de sju områdena har endast kvarter 30, 31 och 36 tagits i bruk. Kvarter 30 togs i bruk 1991 och majoriteten av kistgravplatserna har tagits i bruk. Området för urngravar har dock ännu inte börjat användas. Kistgravplatserna i kvarter 31 började användas 2001. Den sydöstra delen av kvarter 36 har avsatts för muslimska begravningar. Här har ännu endast en gravplats tagits i bruk 2004. Iordningställda ytor för kistbegravningar finns på hela kyrkogårdsdelen. Urngravplatser finns förutom i kvarter 30 och 31 i kvarter 34. Kvarteren 34, 35 och 36 är till ytan stora, men har uppdelats i flera gravplatsytor. Dessa avskärmas naturligt eller med hjälp av planterade buskar och träd t.ex. körsbär, rönn, spirea och björk, vilket skapar olika rum i området.

Kv 30 från sydväst (KI Västra begrav. 182)

Iordningställda gravplatser i kv 34 och 35. (KI Västra begrav. 191)

Gravvårdstyper

Gravvårdarna utgörs främst av stående vårdar. Liggande gravvårdar förekommer i ett mindre antal. I kvarter 30 är vårdarna vända mot norr medan de i kvarter 31 är vända mot öster. Stenmaterialet är företrädesvis grå granit men även andra stenmaterial förekommer. Liksom de moderna vårdarna på utvidgningen från 1965 har de moderna vårdarna ofta personliga utsmyckningar. På den muslimska gravplatsen utmärks graven av två grönmålade träskivor som vid huvudändan är högre och bredare.

Kulturhistorisk bedömning

Denna del av begravningsplatsen binder samman kyrkogården både i tid och rent fysiskt. Den barrskogsklädda begravningsplatsen är specifik för norra Europa och blir vanlig under 1900-talets andra hälft. På Västra begravningsplatsen har de naturliga förutsättningarna tagits tillvara för att skapa rum för gravplatser. Olika önskemål om gravskick kommer att tillgodoses under en lång tid. Områdets utformning gör det möjligt att också skapa rum för andra kulturers begravningstraditioner vilket redan gjorts genom anläggandet av en muslimsk begravningsplats.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING AV KYRKOGRÅRDEN I DESS HELHET

Begravningsplatsen präglas av församlingens kontinuerliga användning sedan den anlades 1906. I tre omgångar har större utvidgningar genomförts, 1932, 1965, 1984, vilka alla satt sin prägel på helheten. Idag upplevs begravningsplatsen som fyra skilda områden. Från den äldsta delens klassicistiska kyrkogård via 1930-talets likriktning och 1960-talets friare anläggningsform till våra dagars moderna skogskyrkogård med möjligheter att tillgodose de nya svenskarnas behov. Var och en av dessa fyra delar rymmer olika värden som är viktiga att lyfta fram. Genomgående är det av vikt att gångsystem, kvartersindelning och allmän utformning bibehålls då dessa visar på särdrag från de olika delarnas anläggningstid.

På den äldsta delen av kyrkogården är det främst huvudgången, som markeras av allén av lindar, den strama kvartersindelningen och de påtagliga sociala skillnader som avspeglar sig i gravplatsernas placering och utformning som är mest framträdande. På begravningsplatsen från 1930-talet slår funktionalismens rationella tänkande igenom med raka gångar och ett effektivt utnyttjande av området. Här kan man också avläsa det framväxande folkhemmets strävan efter social utjämning i det enhetligt utformade gravvårdsmaterialet. I området från 1960-talet är utformningen friare med inspiration från skogskyrkogårdarna som var kyrkogårdsanläggningen på modet vid den här tiden. Den strikta kvartersindelningen är borta, gångsystemet är utlagt i en mjuk slinga och området är anpassat för nya behov i form av urngravplatser. Områdets äldre gravvårdsmaterial från sent 1960-tal och framåt skapar dock en viss stramhet med sin tidstypiska utformning. De yngre vårdarna, från slutet av 1990-talet, visar på en friare syn på utformningen av gravvårdar och detta slår igenom ännu tydligare i den senast anlagda delen av kyrkogården som tillkom 1984. Denna del är en modern skogskyrkogård där gravvårdarna många gånger fått en personlig utformning. Detta är i linje med dagens uppfattning att man ska ta hänsyn till individen och respektera den enskildes uppfattningar och önskemål. Denna del av begravningsplatsen har också anpassats för att bereda rum åt andra religiösa grupper än kristna.

På begravningsplatsen har människor gravsatts under hela 1900-talet. En vandring över kyrkogården berättar om skiftande synsätt när det gäller begravningstraditioner, synen på döden och på sorgarbete i stort. De enstaka gravvårdarna och grupper av vårdar vittnar om skiftande ideal och många gånger om hantverksskicklighet vilket i Oskarshamns fall också kan kopplas till en lokal industri. Gravvårdarna rymmer information som handlar om person- och/eller lokalhistoria i form av personnamn, ort-/gårdsnamn och titlar. På Västra begravningsplatsen är sällan ort- eller gårdsnamn angivna på gravvården. Detta är typiskt för stadskyrkogården och skiljer den från landsortskyrkogård. Här har det inte varit så viktigt att säga var man hör hemma. Titlarna på gravvårdarna berättar om näringar och verksamheter som varit viktiga i staden, som sjökaptan, mästerlots, tullöversyningsman, läroverksadjunkt, byggmästare, timmerman och överkonstapel. I många av de enstaka gravvårdarna finns kulturhistoriska värden att tillvarata. På en kyrkogård är det naturligt att gravvårdar ändras och gravrätter återgår och får ny ägare. Det är dock viktigt att man i förvaltningen av begravningsplatsen är uppmärksam på att bevara de olika delarnas karaktär och gravvårdar från alla olika tider.

En viktig del av begravningsplatsens karaktär utgörs av växtmaterialet och då i synnerhet träden. Detta är mest framträdande på den äldsta delen av kyrkogården men lika viktigt för upplevelsen av de senare anlagda områdena. Träden skapar rumskänsla och är en viktig del av upplevelsen av platsen. På den södra delen av kyrkogården fungerar de också som en skärm mot buller från industrier och trafik. Det arbete med att vårda och successivt föryngra

trädbestånden som påbörjats på Västra begravningsplatsen är viktiga för att behålla en kontinuitet.

Sammanfattningsvis:

- Ett kulturhistoriskt värde finns i kyrkogårdens struktur som sådan med tidsskikten, som speglar olika skeden i kyrkogårdens utveckling.
- Västra begravningsplatsen tillsammans med kapellen skapar en värdefull kulturmiljö

ARKIV OCH LITTERATUR

Antikvariskt topografiskt arkiv, Stockholm

Kalmar läns museums topografiska arkiv

Bergström, C. F, Oskarshamns historia, Oskarshamn, 1906

Bucht, Eivor (red), Kyrkogårdens gröna kulturarv, Klippan 1992

Hammaskiöld, Hans mfl, Minnets stigar – en resa bland svenska kyrkogårdar. Stockholm 2001

Hammarskjöld, Britt-Marie, Ett läns utveckling-Kulturminnesvårdsprogram för Kalmar län.

Etapp 1, Översikt. Kalmar 1985

Hofrén M, Oskarshamn 1856-1956, Oskarshamn, 1956

Muntliga uppgifter kyrkogårdschef Lennart Holmqvist